

Vučina Zorić

Nastanek, delovanje in perspektive razvoja študijskega programa pedagogika v Črni gori

Povzetek: Delo predstavlja rezultate raziskovanja o začetkih, delovanju, dosežkih, problemih, izzivih in perspektivah razvoja študijskega programa Pedagogika v Črni gori. V ta namen so analizirani tudi pojav, status in zastopanost pedagogike (ter temeljnih pedagoških disciplin) kot učnega predmeta, pa tudi drugi pomembni pogoji za konstituiranje študijskega programa Pedagogika na Filozofski fakulteti v Nikšiću, edinem tovrstnem programu v Črni gori. Predstavljeno je njegovo delovanje od ustanovitve v šolskem letu 2004/05 ter delo v skladu z Bolonjsko deklaracijo po modelu študija 3+1+1+3, ki je v svetu edinstven. Pri tem analiziramo vpisno politiko, prehodnost in možnosti zaposlovanja diplomantov pedagogike ter razmere, v katerih se razvija študijski program in izpopolnjuje učno osebje. Ugotavljamo, da obravnava in še posebej zastopanost pedagogike kot znanstvene discipline nista na zadovoljivi ravni na številnih študijskih programih Univerze Črne gore, kar, med drugim, kaže na veliko nerazumevanje njenega pomena, še posebej za izobraževanje bodočih učiteljev. Kljub temu se je v okviru mladega študijskega programa v kratkem času izoblikoval lasten strokovni kader, intenziviralo sodelovanje v regiji in širše, ob tem pa se pedagogika skozi številne in raznovrstne aktivnosti vse bolj vzpostavlja kot potencialno pomemben podpornik in nosilec reform v vzgojno-izobraževalnem sistemu Črne gore.

Ključne besede: pedagogika, študijski program Pedagogika, izobraževalna politika, Filozofska fakulteta v Nikšiću, Univerza Črne gore

UDK: 37.013.74

Znanstveni prispevek

Dr. Vučina Zorić, izredni profesor, Univerza v Črni gori, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko, Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić, Črna gora; e-naslov: vucina@ac.me

Uvod

Nastanek, delovanje in perspektive razvoja študijskega programa Pedagogika v Črni gori doslej niso bili predmet globlje in širše analize pedagoških strokovnjakov, razen v zelo redkih primerih in specifičnih okoliščinah za notranje potrebe Univerze Črne gore oziroma Filozofske fakultete v Nikšiću, kjer se program izvaja. Čeprav je to edini študijski program pedagogike, ustanovljen šele v študijskem letu 2004/05, se zdi smiselno, potrebno in koristno predstaviti proces njegovega konstituiranja in delovanja ter analizirati težave in možnosti prihodnjega napredka. Vse to bi lahko bilo pomembno tudi zaradi razumevanja okoliščin, v katerih je bil program vzpostavljen in v katerih deluje, preverjanja njegove kompatibilnosti s programi v tujini, pa tudi zaradi številnih problemov, dilem in izzivov. Prav tako bomo analizirali tudi nekatere segmente, povezane z vpisno politiko, organizacijo in prihodnostjo študija ter možnostmi zaposlovanja diplomantov pedagogike, pa tudi razmere, v katerih se razvijata študijski program in učno osebje.

Da bi pokazali in bolje razumeli izvore ter temeljne pogoje nastanka študijskega programa Pedagogika, smo se v raziskovanju osredotočili na najpomembnejše podatke, ki se nanašajo na pojav in razvoj pedagogike (ter temeljne pedagoške discipline) kot učnega predmeta v Črni gori. V nasprotju s študijskim programom, ki je bil ustanovljen pred kratkim, je pedagogiko kot učni predmet možno preučevati v sorazmerno dolgem obdobju, to je od konca 19. stoletja v *Bogosloviji* oziroma Bogoslovno učiteljski šoli in Dekliškem zavodu carice Marije na Cetinju, prek učiteljskih šol po prvi in drugi svetovni vojni pa vse do ustanovitve prve univerze – Univerze Črne gore – šele leta 1975 in študijskega programa Pedagogika leta 2004. Toda tudi to doslej ni bilo – iz neznanih razlogov – polje zanimanja raziskovalcev pedagoškega (ali katerega drugega) profila. Zato smo poskušali v primernem obsegu preučiti tudi, kakšni so bili status, zastopanost, oblike in vsebina pedagogike kot učnega predmeta oziroma njeno aktualno stanje, razširjenost, obravnavo in perspektive razvoja ter uveljavitev. Pri tem analiziramo tudi problem učbenikov iz pedagogike, pojav prvih pomembnih pedagogov in utemeljiteljev pedagogike kot znanstvene in akademske discipline ter oblike izobraževanja učiteljev in vključenost pedagoških predmetov v to izobraževanje.

Pedagogika kot učni predmet

Glede na to, da je bila v Črni gori univerza ustanovljena šele leta 1975, se je pedagogika v različnih oblikah in obsegu pojavila in izvajala kot učni predmet najprej v okviru teološkega študija bodočih duhovnikov in izobraževanja učiteljev. V Bogosloviji, ustanovljeni leta 1869 na Cetinju kot prvi državni strokovni srednješolski ustanovi za izobraževanje bodočih duhovnikov (nekateri med njimi so zaradi pomanjkanja učiteljev poučevali tudi v osnovnih šolah) v Črni gori (Backović 2001, str. 179; Delibašić 1980, str. 96), se je izvajal učni predmet *Učiteljska metoda s pedagoškimi navodili (v osnovni šoli)* (Kostić 1876, str. 196). Po preoblikovanju v Bogoslovno učiteljsko šolo (1887–1916), v kateri je po prvih dveh skupnih letih izobraževanja sledila razdelitev v tretjem in četrtm letniku glede na poklicno usmeritev (Delibašić 1980, str. 98), se je tukaj izvajala *Pedagogika – teoretska in zgodovinska* (Pravila o ustrojstvu ... 1887), potem pa še dva ločena predmeta *Pedagogika* in *Zgodovina pedagogike* (Nastavni plan ... 1890), po letu 1908 pa samo *Pedagogika (teorija pouka, didaktika in metodika vseh predmetov v osnovni šoli)* (Pejović 1971, str. 124).

Prva vzgojno-izobraževalna institucija (srednja šola) za ženske v Črni gori in na Balkanu, Dekliški inštitut carice Marije na Cetinju (1869–1913), je bila ustanova, ki je – med drugim – izobraževala tudi bodoče učiteljice. Pomembno je poudariti, da je bila ta institucija v nasprotju s podobnimi ustanovami v drugih južnoslovanskih krajih, ki so bili pod vplivom Avstro-Ogrske, kadrovsko v največjem delu zasedena z ruskim profesorji in jo je financiralo Rusko cesarstvo – poleg tega pa je bila tudi po načinu poučevanja koncipirana po njihovem modelu (Protner idr. 2012). Od leta 1879 je bila tukaj zastopana tudi *Pedagogika* (ki je vključevala psihologijo, logiko, vzgojeslovje in metodiko) (Rovinski 2000, str. 36), od leta 1907 naprej pa *Pedagogika* in *Zgodovina pedagogike* (Nastavni plan ... 1907).

Slika 1: *Zgodovina pedagogike*, K. Jelnicnik, 1899 (vir: Martinović and Marković 1982, str. 25).

Slika 2: *Domaća nega in vzgoja otrok v Črni gori*, A. Jovičević, 1901 (vir: Martinović and Marković 1982, str. 28).

V obeh izobraževalnih ustanovah so uporabljali publikacije tujih avtorjev – prva s področja pedagogike je bila *Istorija pedagogije* (Zgodovina pedagogike) (K. Jelnicki), ki jo je prevedel Ž. Dragović leta 1899. Dragović je ta učbenik tudi dopolnil z besedilom o razvoju in stanju šolstva v Črni gori in ga pogojno lahko razumemo kot prvega črnogorskega zgodovinarja pedagogike. Prva knjiga domačega avtorja, ki jo je vredno omeniti – čeprav ni posvečena pedagogiki kot znanosti ali zgodovini pedagogike, temveč vzgojni problematiki v lokalnem kontekstu – je bila *Domaće njegovanje i vaspitanje djece u Crnoj Gori* (Domača nega in vzgoja otrok v Črni gori) A. Jovičevića iz leta 1901.

Pred prvo svetovno vojno si je država zelo prizadevala za razvoj izobraževanja učiteljev z ustanavljanjem seminarjev, štipendijami za izobraževanje in strokovnim spopolnjevanjem v tujini, definiranjem nujnih kvalifikacij za poklic in zaposlovanje učiteljev, pa tudi z objavljanjem njihovih predavanj, bogatenjem literature, izdajanjem knjig in časopisov, vse do ustanavljanja knjižnic (Zorić 2013, str. 118–119). Zanimivo je, da so črnogorski pedagogi do danes napisali mnoge učbenike in monografije, vendar niti enega dela s področja zgodovine pedagogike – še naprej se uporabljajo dela iz tujine, najpogosteje iz regije. Problem uporabe učbenikov, ki so jih napisali tuji avtorji, seže do začetka uvajanja pedagoških, pa tudi drugih predmetov, pouk pa se je zelo pogosto izvajal brez kakršnihkoli učbenikov (Zorić 2015a, str. 267). Razen *Osnova pedagogije* (Osnov pedagogike) iz leta 1922 domačega avtorja P. Čubrovića (1880–1942) ni nobenega učbenika, ki bi ga bilo mogoče uporabljati za občo pedagogiko. Sicer pa je bil P. Čubrović zelo ugleden pedagog in ploden pisec (Delibašić 2009, str. 310) in ga lahko štejemo med pionirje pedagogike v Črni gori. Bil je prvi doktor pedagogike v Črni gori (doktoriral je v Leipzigu na temo razvoja moralnih vrlin) ter direktor in profesor učiteljske šole v Beranah (1919–1929) (Delečić 2002, str. 89–93). Najpomembnejše publikacije (Delibašić 1980; 2003; 2009 itd.) in največji prispevek na področju obče in nacionalne zgodovine pedagogike oziroma pedagoških idej in šolstva pa je v akademski sferi mogoče pripisati Radetu Delibašiću (1928–).

Med svetovnima vojnama so se učitelji izobraževali na učiteljskih šolah v Danilovgradu, Cetinju, Beranah in Hercegovnem. Tukaj je bila pedagogika kot učni predmet vključena – na primer v Beranah (1919–1929) – najprej kot *Zgodovina pedagogike*, od leta 1922 kot *Obča pedagogika* ter *Metodika in zgodovina pedagogike*, od leta 1925 samo *Obča pedagogika* in od leta 1929 kot *Obča pedagogika z zgodovino* (Delečić 2002) ali v Danilovgradu (1919–1929) z izvedbo učnega predmeta *Obča pedagogika* (Vuković 1985).

Čas po drugi svetovni vojni in nastanek Socialistične federativne republike Jugoslavije nista prinesla pomembnejših sprememb v zastopanosti predmeta *Pedagogika* (oziroma *Obča pedagogika* in *Zgodovina pedagogike*) v posameznih republikah – večje spremembe so se zgodile v razumevanju vsebine in ciljev (vse bolj socialistično koncipirane in usmerjene) pedagogike (Medveš 2015; Vujusić-Živković 2015; Šušnjara 2015; Miovska-Spaseva 2015; Radeka, Batinić 2015; Zorić 2015b). Pri tem je treba poudariti, da je domači koncept pedagogike zaradi političnega in ideološkega razhoda s Sovjetsko zvezi začel hitro iskati lastno različico socialistično usmerjene pedagogike, prilagojene domačim posebnostim in potrebam (Zorić 2015b). Kljub temu so se – celo dolgo po tem sporu in distanciranju, kot kaže primer z

učiteljske šole v Nikšiću – v okviru učnega predmeta *Zgodovina pedagogike* enakopravno z idejami pedagoških klasikov poučevale tudi ideje klasikov marksizma in socializma (Nastavni plan ... 1962, str. 6).

Takoj po osvoboditvi in vzpostavitvi organov državne uprave so bile organizirane prve oblike izobraževanja bodočih učiteljev, ki jih je takrat zelo primanjkovalo. V njihovem usposabljanju so imeli pedagogika in pedagoški učni predmeti pomembno mesto. Leta 1954 je bil v Belem Polju izveden 15-dnevni tečaj, kjer so bili zajeti tudi predmeti *Pedagogika*, *Zgodovina pedagogike*, *Didaktika*, *Kompleksni pouk*, *Učni načrt in program*, *Učiteljska taktika* itd. (Starovlah 1996, str. 112–113). Leta 1946 so učiteljski tečaji postali šestmesečni – npr. tisti pri učiteljski šoli v Hercegnovem, kjer so izvedli *Pedagogiko* oziroma *Občo pedagogiko* in *Zgodovino pedagogike*. Zanimivo je, da je bila takrat v tej šoli pedagoška (in psihološka) skupina predmetov številčnejša od strokovnih predmetov, ki naj bi jih bodoči učitelji poučevali v osnovni šoli (Šuković 1997, str. 53–54). Od šolskega leta 1948/49 naprej so učiteljski tečaji trajali eno leto – vključevali so tako *Pedagogiko* kot *Zgodovino pedagogike* (Starovlah 1997, str. 34–35). Tudi v štiriletni učiteljski šoli v Beranah (1949–1951) so poučevali ta dva predmeta. Leta 1951 je imela učiteljska šola v Nikšiću predmete *Pedagogika* oziroma *Obča pedagogika* in *Zgodovina pedagogike*. Razlike v trajanju teh tečajev so bile posledica razlik v trajanju predhodne izobrazbe učiteljskih kandidatov oziroma tega, ali so že pred tem končali kak tečaj, koliko razredov in katere srednje šole so dokončali, ali so bili udeleženi v vojni in kako so uredili svojo vojaško obveznost itd. (Starovlah 1997, str. 33–35). Sicer pa se je v višji pedagoški šoli (1947–1963), prvi visokošolski ustanovi v Črni gori, namenjeni predvsem izobraževanju učiteljev predmetnega pouka (Šuković 2003, str. 7–13), v šolskem letu 1945/50 poučevala *Obča pedagogika z zgodovino pedagogike*, z njenim preoblikovanjem v pedagoško akademijo v Nikšiću leta 1963 pa *Pedagogika* in *Zgodovina pedagogike* in od leta 1972 samo *Pedagogika* (*Obča didaktika*) z *zgodovino pedagogike* (Arhiv Studentske službe ...).

Danes se *Obča pedagogika* (kot tudi *Didaktika*) na skoraj vseh (nematičnih) študijskih programih na filozofski in filološki fakulteti v Nikšiću (državne Univerze Črne gore), ki so usmerjeni predvsem v izobraževanje bodočih profesorjev (sociologija, filozofija, zgodovina, angleški jezik in književnost itd.), predava (samo) kot enosemestrski predmet. In tudi predvideni obseg dve uri predavanj tedensko se zdi preskromen. *Zgodovina pedagogike* se v teh programih sploh ne izvaja, celo v študijskem programu za razredni pouk ne, prav tako se ne izvaja v študijskem programu za predšolsko vzgojo – na nobeni ravni. Leta 1979 je bil ta predmet še vključen v oba študijska programa kot dvosemestrski predmet, potem pa je bil ukinjen: leta 1987 na predšolski vzgoji, na razrednem pouku pa leta 1992. V študijskem programu *Pedagogika* je področje skrženo na dva enosemestrska predmeta v prvem letu osnovnega študija (*Obča zgodovina pedagogike* ter *Obča in nacionalna zgodovina šolstva*). Tako je, med drugim, bolonjski proces spodbudil bolj ali manj umetno drobljenje ali utesnjevanje pedagoških disciplin kot učnih predmetov, saj so se morali preoblikovati v enosemestrske predmete. Zaradi tega so se zgodile številne transformacije predmetov v študiju pedagogike, denimo *Obče pedagogike* (prej dvosemestrski predmet) v *Uvod v pedagogiko* in *Teorijo vzgoje*. To preime-

novanje se je zgodilo zaradi upoštevanja namiga, da predmetov ni priporočljivo poimenovati npr. *Obča pedagogika I* in *Obča pedagogika II*, razen kadar bi bilo kaj drugega težko izvedljivo ali neprimerno, kot je to primer pri predmetu *Metodika dela šolskega pedagoga I* in *II*. Treba je poudariti, da je v študijskem programu za razredni pouk področje obče pedagogike zajeto samo v enem predmetu pod imenom *Osnove pedagogike*, enako velja za študijski program Psihologija.

Zadnja leta postaja status pedagogike kot učnega predmeta (najpogostejše kot Obče pedagogike) vse slabši tudi na drugih fakultetah Univerze Črne gore. V posameznih študijskih programih (od katerih so nekateri namenjeni predvsem izobraževanju učiteljev) se namreč ukinja, ponekod se namesto pedagogike uvajajo drugi predmeti, ki so bolj ali manj povezani s pedagogiko, ponekod izgublja status obveznega predmeta in postaja izbirni predmet, nikjer pa tega predmeta ne uvajajo na novo, če ga prej ni bilo, celo kot izbirnega ne. V zadnjih nekaj letih imajo npr. na fakulteti za šport in telesno vzgojo na specialističnem podiplomskem študiju telesna kultura predmet *Didaktika* (ki ga ne predava pedagog), namesto predmeta, ki se je izvajal prej (*Obča pedagogika – teorija vzgoje*), je uveden predmet *Pedagogika športa* (Arhiv Fakulteta za sport ...). Na fakulteti za likovno umetnost je predmet *Pedagogika* izbiren, predmeta *Didaktika* pa sploh nimajo (Arhiv Fakulteta likovnih ...). Na naravoslovno-matematični fakulteti v študijskem programu Fizika imajo *Pedagogiko*, nimajo pa *Didaktike* (Arhiv Prirodno-matematičnog ...). Navedeno kaže, da segment pedagoško-psihološke skupine predmetov oziroma modula ni rešen sistemsko, kar je problem samo po sebi, saj so zaradi tega bodoči učitelji prikrajšani za pomembne kompetence, ki so nujno potrebne pri poučevanju. Te pomanjkljivosti se deloma nadomestijo ob opravljanju strokovnega izpita pred zaposlitvijo učitelja – ta izpit vključuje precej skršene vsebine iz pedagoško-psihološke skupine predmetov (Pravilnik o polaganju ... 2003, str. 21–26), kar vsekakor ni zadostna in kakovostna rešitev.

Študijski program Pedagogika

Čeprav se je pedagogika kot učni predmet predavala na različnih ravneh oziroma usmeritvah v okviru izobraževanja učiteljev v Črni gori, se je prvi konkretni in formalno pomembnejši poskus konstituiranja študijskega programa Pedagogika zgodil šele leta 1979. Takrat se je na učiteljski fakulteti (danes filozofski fakulteti) v Nikšiću pojavilo razmišljanje, da bi lahko študijski program Predšolska vzgoja in študijski program Razredni pouk (to sta bila dvoletna programa) postala prva stopnja bodočega študijskega programa Pedagogika (dodatni dve študijski leti) (Nastavni plan ... 1979). Ta originalna zamisel zaradi slabih gospodarskih razmer v Črni gori ni bila uresničena niti takrat niti kasneje. Zato je mladina iz Črne gore – tako kot prej – študirala pedagogiko predvsem v Srbiji, vendar tudi v Bosni in Hercegovini in na Hrvaškem – le malo se jih je vrnilo in se zaposlilo v rodni mestih (Delibašić 2009, str. 305).

Na filozofski fakulteti v Nikšiću je bila – še posebno po letu 1993 – matična enota za pedagogiko in psihologijo na Univerzi Črne gore študijski program Ra-

zredni pouk. Tako je bilo vse do ustanovitve študijskega programa Pedagogika, ki je prevzel matičnost in postal center za pedagoško skupino predmetov. Oblikovan je bil kot enopredmetni študijski program (še le v študijskem letu 2004/05), ko so se hkrati vsi študijski programi v Črni gori uskladili s konceptom Bolonjske deklaracije. Zaradi tega ni mogoče narediti primerjave posebnosti njegovega koncepta in dela glede na predhodni sistem študija. Sistem zdajšnjega študija je unikaten v primerjavi z drugimi državami, kjer se študira v skladu z Bolonjsko deklaracijo in kjer so se uveljavili modeli 3+2+3, 4+1+3 ali ponekod 5+0+3. V Črni gori je namreč model študija 3+1+1+3 leta: 3 (osnovni študij – stopnja Bachelor BA Pedagogika, 180 ECTS); +1 (podiplomski specialistični študij – stopnja specialist Spec. Art Pedagogika, 60 ECTS); +1 (podiplomski magistrski študij – stopnja Master MA pedagogika, 60 ECTS), kar je samo opcija, ne pa pogoj za zaposlitev na delovnem mestu pedagoga (ali učitelja v drugih študijskih programih); in +3 (doktorski študij, 180 ECTS). Ta model ni zagotovil zaželenih polne kompatibilnosti z drugimi podobnimi modeli, pomeni pa tudi veliko težavo pri mobilnosti študentov, ki želijo v tujini končati magistrski študij po specialističnem študiju v Črni gori, zaradi neprepoznavnosti te ravni študija. Pri tem je pomembno poudariti, da je vse bolj gotovo, da bo tudi v Črni gori končana stopnja magisterija postala pogoj za zaposlitev v vzgojno-izobraževalnih institucijah, kot je to v velikem številu držav v EU in regiji (Protner idr. 2014). Problem pa je tudi, da se na študijskem programu Pedagogika študij organizira periodično oziroma ne vsako akademsko leto. V nadaljevanju zato prikazujemo predmetnik študija pedagogike na tistih stopnjah, ki se izvajata vsako študijsko leto: osnovni študij in podiplomski specialistični študij, kar trenutno zadostuje za zaposlovanje na delovnem mestu pedagoga.

Semester	Ime predmeta	Predavanja	Vaje	ECTS
Semester I	1 Uvod v pedagogiko	3	2	7
	2 Obča zgodovina pedagoških idej	2	2	7
	3 Obča psihologija	2	1	5
	4 Uvod v filozofijo	2	0	5
	5 Tuji jezik I	2	0	2
	6 Uvod v informatiko	2	1	4
	Skupaj:	13	6	30
Semester II	1 Teorija vzgoje	3	2	7
	2 Obča in nacionalna zgodovina šolstva	2	2	7
	3 Osnove logike	2	0	5
	4 Razvojna psihologija I	2	1	4
	5 Osnove sociologije	2	0	5
	6 Tuji jezik II	2	0	2
	Skupaj:	13	5	30

Semester		Ime predmeta	Predavanja	Vaje	ECTS
Semester III	1	Didaktika I – Uvod v didaktiko	3	2	7
	2	Predšolska pedagogika I – Teoretske osnove	3	1	6
	3	Družinska pedagogika	2	1	5
	4	Razvojna psihologija II	2	1	4
	5	Pedagoška psihologija I	2	1	4
	6	Tuji jezik III	2	0	2
	7	Izbirni predmet III. semestra	2	0	2
	Skupaj:		16	6	30
Semester IV	1	Didaktika II – Organizacija pouka	3	2	7
	2	Predšolska pedagogika II – Uporabne osnove	3	1	6
	3	Šolska pedagogika	2	1	5
	4	Statistika v pedagogiki	2	2	4
	5	Pedagoška psihologija II	2	1	4
	6	Tuji jezik IV	2	0	2
	7	Izbirni predmet IV. semestra	2	0	2
	Skupaj:		16	7	30
Semester V	1	Komparativna pedagogika I – Sodobne pedagoške smeri	2	2	7
	2	Andragogika I – Uvod v andragogiko	3	1	6
	3	Metodologija pedagoškega raziskovanja I – Teoretske osnove	3	2	7
	4	Pedagogika otrok s posebnimi potrebami	2	2	5
	5	Psihologija osebnosti	2	0	3
	6	Izbirni predmet V. semestra	2	0	2
	Skupaj:		14	7	30
Semester VI	1	Komparativna pedagogika II – Sodobni izobraževalni sistemi	2	2	7
	2	Andragogika II – Organizacija izobraževanja odraslih	3	1	6
	3	Metodologija pedagoškega raziskovanja II – Znanstvenoraziskovalne metode	3	2	7
	4	Pedagoška komunikologija	2	2	5
	5	Pedagogika prostega časa	2	0	3
	6	Izbirni predmet VI. semestra	2	0	2
	Skupaj:		14	7	30

Preglednica 1: Študijski program Pedagogika – predmetnik prvostopenjskega študija iz leta 2015

Izbirni predmeti v osnovnem študiju po semestrih so: *Antropologija vzgoje in izobraževanja* in *Zdravstvena vzgoja* (III. semester); *Inkluzivno izobraževanje, Pedagoški menedžment* ali *Estetika* (IV. semester); *Sodobna izobraževalna tehnologija* in *Psihopatologija otrok in adolescentov* (V. semester); *Evalvacija izobraževalne institucije* in *Delo z nadarjenimi otroki* (VI. semester). V specialističnem študiju lahko študenti izbirajo samo v okviru enega izbirnega predmeta (II. semester), in to med *Ekonomiko izobraževanja*, *Interaktivnim poukom* in *Andragogiko dela*. Sicer pa sta osnovna in podiplomska specialistična stopnja študija od nastanka doživela neznatne spremembe skoraj samo v okviru izbirnih predmetov.

Semester	Ime predmeta	Predavanja	Vaje	ECTS
Semester I	1 Sodobne didaktične teorije	3	1	5
	2 Metodika dela šolskega pedagoga I	3	2	5
	3 Socialna pedagogika	2	1	5
	4 Programiranje vzgojno-izobraževalnih vsebin	3	1	5
	5 Andragoška didaktika	3	1	5
	6 Pedagogika zgodnjega otroštva	3	1	5
	Skupaj:	17	7	30
Semester II	1 Dokimologija	3	1	5
	2 Metodika dela šolskega pedagoga II	3	2	5
	3 Planiranje kadrov in izobraževanja	3	1	5
	4 Interkulturalna pedagogika	2	1	5
	5 Izbirni predmet	3	1	5
	Specialistično (diplomsko) delo			5
	Skupaj:	14	6	30

Preglednica 2: Študijski program Pedagogika – predmetnik podiplomskega specialističnega študija iz leta 2015

Navadno je bilo število srednješolskih kandidatov za vpis zelo veliko, glede na povprečne ocene in druge kriterije za pedagogiko pa so bili zelo solidni (Arhiv Studentske službe ...). Najpogostejši razlog za vpis – razen njihovega interesa za to področje in poklic pedagoga – je bil tudi to, da je to novejši študijski program, ki ponuja široke možnosti zaposlovanja (Izveštaj Matične komisije ... 2004, str. 4), pa tudi prehodnost s skoraj vseh vrst srednjih šol. Pogoji za vpis so naslednji: končana gimnazija, medicinska, ekonomska (in turistična), likovna ali glasbena srednja šola, točkujejo pa se ocene iz materinščine in psihologije/filozofije/sociologije/logike/zgodovine, splošni uspeh na maturitetnem oziroma strokovnem izpitu, ki se izvajata eksterno (če kandidat ni imel eksterne mature, mora ob vpisu opraviti sprejemna izpita iz maternega jezika in psihologije); splošni uspeh ob koncu posameznih letnikov

srednješolskega izobraževanja; diploma Luča (odličen uspeh iz vseh predmetov v srednješolskem izobraževanju) ali enakovredna diploma; v posameznih primerih tudi diploma (ali enakovreden dokument) o osvojeni prvi ali drugi nagradi na državnem tekmovanju srednješolcev, ki ga je organiziralo ministrstvo za šolstvo in znanost, ali tekmovanju višjega ranga iz predmetov, pomembnih za obvladovanje študijskega programa (Pravilnik o uslovima ... 2015, str. 1–9). Ne obstaja torej nobena oblika obveznega dopolnilnega oziroma sprejemnega izpita, ki bi omogočal dodaten uvid v potencialne ali profesionalnost kandidatov za študij pedagogike.

Na podiplomski specialistični študij, na stopnjo master in v doktorski študij se lahko vpišejo kandidati, ki so na predhodni stopnji končali študij z »ustreznih strokovnih področij« (Pravila studiranja... 2015, čl. 14; Pravila doktorskih studija 2015, čl. 24), kar je določilo, ki omogoča različne interpretacije. V študijskem letu 2011/12 so se na primer v magistrski študijski program Pedagogika – smer Izobraževalna politika vpisali poleg pedagogov tudi kandidati, ki so končali univerzitetni specialistični študij na programih za psihologijo, italijanski jezik in književnost, angleški jezik in književnost, pa tudi strokovni študijski program predšolske vzgoje. So pa recimo vsi doktorski študenti končali univerzitetni podiplomski študij pedagogike. V nasprotju z osnovnim in podiplomskim specialističnim študijem se podiplomski magistrski in doktorski študij organizirata občasno, predvsem glede na izobraževalno politiko univerze oziroma aktualne ocene potreb po pedagoških strokovnjakih na teh dveh stopnjah izobraževanja, pa tudi glede na zanimanje in finančne zmožnosti študentov. Podiplomski magistrski študij je bil doslej organiziran v letih 2008, 2009, 2012, 2013 in 2015 (skupaj 34 študentov), na smeri Izobraževalna politika leta 2011 (24 študentov) in na smeri Inkluzivno izobraževanje leta 2014 (20 študentov). Doktorski študij je bil organiziran samo leta 2013 (sedem študentov) (Arhiv Studentske službe ...).

V prilogi k diplom¹ so za študente pedagogike po prvih dveh stopnjah študija navedeni strokovna znanja in možnosti zaposlitve na naslednji način:

- BA: strokovni sodelavec na področju predšolske vzgoje in izobraževanja, socialnega dela, domske vzgoje dijakov in študentov, na področju kulture in medijev (Dopuna diplome za študente stopena BA studija 2015, str. 3);
- Spec. Art: diplomirani pedagog, ima profesionalne kompetence za samostojno opravljanje del pedagoga v ustanovah predšolske, osnovnošolske in srednješolske vzgoje in izobraževanja ter opravljanje pedagoško-andragoške dejavnosti v raznovrstnih ustanovah vzgojno-izobraževalnega sistema, gospodarskih organizacijah, zavodih za zaposlovanje, centrih za socialno delo kot tudi nalog profesorja pedagogike na ravni srednješolskega izobraževanja (Dopuna diplome

¹ Odločitev o vsebini profesionalnih možnosti oziroma zaposlitvi po končanju določene stopnje študija pedagogike sprejema uprava filozofske fakultete v skladu z univerzo ter jo izdaja na podlagi 118. člena Zakona o visokošolskem izobraževanju (Službeni list RCG, 60/03, str. 1–31), Pravilnika o vsebini in obliki diplome in priloge k diplom¹ (supplement), vodenju matične knjige študentov, evidence in vsebini javnih spričeval, ki jih izdajajo univerza in ustanove visokega izobraževanja (Službeni list RCG, 9/07, str. 1–30), kot tudi na podlagi priporočila Evropske komisije, Sveta Evrope in UNESCO/CEPES (Dopuna diplome za študente stopena BA studija 2015, str. 1).

za studente stepena Spec. Art studija 2015, str. 3).

V praksi se je skoraj nemogoče zaposliti brez diplome podiplomskega specialističnega študija. Ob tem pa pedagog s katero koli stopnjo izobrazbe ne more delati kot učitelj pedagogike v srednji šoli v Črni gori, saj ta predmet nikoli ni obstajal niti kot izbirni predmet.

Ob ustanovitvi študijskega programa Pedagogika je bilo ugotovljeno, da različne javne institucije (izobraževalne, socialne ...) potrebujejo najmanj 200 diplomiranih pedagogov (Izveštaj Matične komisije ... 2004, str. 4). Zaradi tega je bil še posebej v prvih letih dovoljen vpis večjega števila študentov.

Študijsko leto/ Število vpisanih študentov	2004 /05	2005 /06	2006 /07	2007 /08	2008 /09	2009 /10	2010 /11	2011 /12	2012 /13	2013 /14	2014 /15	2015 /16	Skupaj
	58	67	52	37	21	39	40	35	39	35	30	30	483

Preglednica 3: Število študentov, vpisanih v študijski program Pedagogika, po letih (vir: Arhiv Studentske službe ...)

Do 13. 10. 2015 je osnovni študij dokončalo 235 študentov, od 349 vpisanih študentov, ki bi do zdaj lahko dokončali podiplomski specialistični študij, pa jih je diplomiralo natančno 200. Predvidevati je mogoče, da je med njimi vendarle veliko število nezaposlenih, razlogi pa so številni. Veljavne zakonske rešitve dajejo malo možnosti vzgojno-izobraževalnim institucijam za zaposlovanje pedagogov, saj ima:

- ustanova, ki ima več kot 450 učencev oziroma otrok, pravico do zaposlitve enega pedagoga ali psihologa;
- ustanova, ki ima več kot 1000 učencev oziroma otrok, pravico do zaposlitve enega pedagoga in psihologa;
- dve ali več ustanov, ki skupaj izpolnjujejo pogoj glede števila učencev oziroma otrok in so na območju iste občine, lahko imajo enega pedagoga ali psihologa;
- rehabilitacijski center (kontinuirano vzgojno-izobraževalno delo in rehabilitacija otrok, mladine in odraslih itd.) ima pravico do enega psihologa, če ima več kot 100 učencev oziroma otrok, pa tudi pravico do enega pedagoga (Pravilnik o normativima ... 2010, str. 44–45).

Ena od težav je že ta, da je število vzgojno-izobraževalnih ustanov, ki imajo več kot 1000 učencev, zelo majhno. Seveda takšne ustanove (kot tudi tiste manjše) potrebujejo tako psihologa kot pedagoga, saj se njune kvalifikacije razlikujejo. Prav tako pa je malo verjetno, da lahko en pedagog kakovostno in zavzeto opravlja svoje delo, če je zaposlen na več institucijah hkrati. Posebej nejasno in neopredeljeno je, po katerem kriteriju se na manjših šolah odločijo med zaposlitvijo psihologa ali pedagoga.

Po uradnih podatkih zavoda za zaposlovanje Črne gore obstaja (v času pisanja tega prispevka) en nezaposlen diplomirani pedagog (Spec. Art), za enega pa je pov-

praševanje.² Po drugi strani pa je nemogoče priti do relevantnih podatkov o tem, koliko je trenutno zaposlenih pedagogov, ker nekateri delajo na več šolah; poleg tega ni nobene evidence o zaposlenih, ki so dokončali študij pedagogike v Črni gori, in tistih, ki so študirali zunaj Črne gore. Kljub temu je zelo verjetno, da velik del tistih, ki so nezaposleni, ni registriran na trgu dela, ne dela v stroki ali pa so zaposleni v tujini. Sicer pa dokumenti, ki govorijo o strategiji zaposlovanja v Črni gori, opozarjajo na pomanjkanje služb, ki se ukvarjajo s karierno orientacijo – nekateri predvidevajo njihovo krepitev, med drugim tudi z zaposlovanjem pedagogov (na primer: Akcioni plan za ... 2013, str. 22). Razen tega vlada Črne gore v zadnjih letih intenzivneje izvaja programe strokovnega usposabljanja za osebe s pridobljeno visoko izobrazbo in brez delovnih izkušenj, ki so evidentirani na zavodu za zaposlovanje, s čimer lahko opravijo pripravništvo in strokovni izpit, ki sta pogoj za pridobitev stalnega delovnega razmerja.

Do ustanovitve študijskega programa Pedagogika – pa tudi Psihologija – je prišlo v specifičnem družbenopolitičnem trenutku in specifičnih okoliščinah. Da bi razumeli, zakaj je bil študijski program Pedagogika – pa tudi nekateri drugi programi Univerze Črne gore – ustanovljen ravno takrat, je ob oceni potreb vzgojno-izobraževalnega sistema treba poudariti, da se je to zgodilo v obdobju, ko se je pričakovalo, da bo Črna gora tudi formalno znova postala neodvisna država oziroma se bo odcepila od skupne države s Srbijo, kar se je uresničilo 21. 5. 2006. Glede na pretekle izkušnje je Črna gora želela obogatiti in okrepiti tudi svoje visokošolske zmogljivosti ter omogočiti čim večjemu številu srednješolcev, da nadaljujejo študij in pri tem ostanejo v svoji državi.

Prva leta delovanja je imel študijski program Pedagogika nekaj gostujočih profesorjev iz tujine, a relativno hitro se je izoblikovalo povsem domače učno osebje. Ambiciozna ideja ustanovitve študijskega programa Pedagogika je bila uresničena ob pomoči jedra, ki so ga sestavljali pedagogi kot ustanovitelji in nosilci programa: profesorji, ki so takrat delali na filozofski fakulteti (Ratko Đukanović, Pavle Gazivoda, Ljubinka Milošević, Rade Delibašić, Nikola Mijanović, Saša Milić, Radovan Damjanović); profesorji zunaj Črne gore (Novak Laketa, Snežana Marinković, Miomir Despotović itd.), ki so bili v naslednjih letih gostujoči profesorji; in mladi domači kader, ki se je medtem izpopolnjeval (Tatjana Novović, Katarina Todorović, Vučina Zorić itd.). Pri tem je bistveno pripomniti, da so si od samega začetka prizadevali zagotoviti podmladek iz vrst najboljših študentov, danes doktorandov na študijskem programu Pedagogika filozofske fakultete v Nikšiću, ki bodo s časom sposobni prevzeti prihodnji razvoj študijskega programa in pedagoški proces (Milica Jelić, Milica Jaramaz, Jovana Marojević, Sanja Čalović Nenezić, Milena Krtolica itd.) (Arhiv Studentske službe ...). Žal se ni posrečil angažma najpomembnejšega in najvplivnejšega pedagoga oziroma andragoga iz Črne gore, enega od utemeljiteljev andragogike, relevantnega v svetovnem okviru, prof. dr Dušana Savićevića iz Nikšića (1925–2015), ki je na filozofski fakulteti v Beogradu, kjer je deloval, leta 1979 ustanovil slavni študijski program Andragogika. Starejše učno osebje se je

² Dostopno na: <http://www.zzzcg.org/home/default.asp?goDirect=../home/type.asp|iCat=55|iChannel=201&nChannel=Radna%20snaga> (pridobljeno 3. 10. 2015).

izobraževalo na univerzah v drugih jugoslovanskih republikah, v Beogradu, Novem Sadu, Sarajevu, na Reki itd., bistvo potenciala študijskega programa pa zdaj sestavljajo: dva redna profesorja, dva izredna profesorja, en docent in pet sodelavcev v pedagoškem procesu (Nastavni kadar – biografije 2015). Vsi ti sodelujejo v številnih študijskih programih oziroma na fakultetah, kjer izvajajo pedagoške predmete.³ So zelo aktivni in v domačem prostoru vključeni v različna telesa, ki vodijo in izvajajo posamezne segmente izobraževalne politike (upravni organi Univerze Črne gore, odbor za izobraževanje Črnogorske akademije znanosti in umetnosti itd.). Po drugi strani pa ostajajo številne komisije, seminarji za učitelje, projekti in podobno, za katere bi bilo samoumevno, da so v njih pedagogi, pa ti niso vključeni. Četudi je to še vedno mlad študijski program, je v njegovem okviru leta 2009 uspela ustanovitev Inštituta za pedagoška raziskovanja,⁴ ki razvija intenzivno regionalno in mednarodno sodelovanje, organizira in izvaja projekte znotraj mednarodnih programov (Tempus, Erasmus Mundus, CEEPUS itd.) ter sodeluje v raznovrstnih drugih aktivnostih, kot so mednarodne konference zunaj Črne gore, v uredniških odborih mednarodnih časopisov, pri mobilnosti učnega osebja in študentov, objavljanju samostojnih in skupinskih del s kolegi iz regije in širše v najbolj citiranih mednarodnih publikacijah itd. (Samovrednovanje po študijskim ... 2012, str. 35–39, 42–44).

Sklepno razmišljanje

Pedagogika je v preteklosti skoraj vedno imela zelo pomembno vlogo pri izobraževanju vzgojiteljev, učiteljev, profesorjev. Kljub temu so bili status, oblike in vsebine pedagoških predmetov spremenljivi, njihova zastopanost pa najpogosteje ni temeljila na sistemskih rešitvah, kar se precej dogaja še danes. Celo v številnih študijskih programih, ki so prvenstveno namenjeni izobraževanju bodočih učiteljev, pedagogika in njene temeljne vede niso zastopane v dovolj velikem delu, njihov namen in uporabnost pa se zelo pogosto omejujeta na metodike učnih predmetov. Deloma zadovoljiva situacija je samo na filozofski fakulteti (kjer se med drugim izvajajo tudi študijski programi Pedagogika, Razredni pouk in Predšolska vzgoja), deloma tudi na filološki fakulteti (do 5. 10. 2015 je bila ta fakulteta v sklopu filozofske fakultete), ki predvsem oblikujejo bodoče učitelje, ter na glasbeni akademiji.

Na fakultetah je pedagoško-psihološka skupina predmetov zastopana v zelo različnem obsegu – to vprašanje ni rešeno sistemsko in je prepuščeno avtonomnim odločitvam posameznih enot univerze. Ta skupina predmetov (v glavnem obveznih in sorazmerno različnih) se namreč skoraj vedno pojavlja v podiplomskem specialističnem študiju, njen delež pa se giblje med 14 in 24 ECTS. Šele vpogled v Prilogo k

³ Prim.: <http://www.ucg.ac.me/me/o-univerzitetu/info/clanice-univerziteta> (pridobljeno 1. 10. 2015), vse to v skladu z Odlukom o određivanju matičnosti organizacionih jedinica Univerziteta Crne Gore (2015). Podgorica: Senat Univerziteta.

⁴ Odluka o osnivanju Instituta za pedagoška istraživanja (2009). Nikšić: Filozofski fakultet u Nikšiću. Institut je ustanovljen kot interni znanstveni center, tj. kot interna znanstvena enota filozofske fakultete v Nikšiću ter deluje na podlagi obstojećih in novih znanstvenih projektov na području pedagogike, sestavljajo pa ga učitelji in sodelavci, ki so angažirani pri izvedbi programa instituta.

diplomi pokaže, ali je diplomirani študent opravil to skupino predmetov, in če je ni, mora to narediti, ko opravlja strokovni izpit, ki je okrnjena verzija teh predmetov, kar je res zelo slaba rešitev (prim.: Protner idr. 2014, str. 15–16, 20).

Najpomembnejše (in doslej tudi najbolj množično) srečanje pedagogov iz Črne gore, ki je poskušalo spodbuditi reševanje številnih prej predstavljenih problemov, je bila I. konferenca pedagogov Črne gore z naslovom Stanje in perspektive pedagoške teorije in prakse v Črni gori, ki je potekala od 17. do 19. 10. 2011 v Petrovcu. Konferenco je organiziral Forum pedagogov Črne gore (ustanovljen 10. 9. 2003, predsednik Radoje Novović), ob sodelovanju sodelavcev študijskega programa Pedagogika na filozofski fakulteti v Nikšiću in inštituta za pedagoško raziskovanje – vse to ob finančni podpori in udeležbi predstavnikov ministrstva za šolstvo in šport, zavoda za šolstvo in centra za srednje in strokovno izobraževanje (Vaspitanje i obrazovanje 2011, str. 13). Cilj konference je bil, da se na podlagi kritične analize stanja pedagoške teorije in prakse prispeva k razvoju sodobnega koncepta vzgojno-izobraževalnega sistema, pedagoške stroke in k njeni afirmaciji v Črni gori. Sodelovalo je 110 pedagogov iz vse Črne gore, predstavljenih je bilo 25 referatov, katerih večina je bila objavljena v edinem pedagoškem časopisu v Črni gori, Vaspitanje i obrazovanje (2011, št. 4). Nekateri od najpomembnejših sklepov ob koncu konference so bili, da si je treba prizadevati za oblikovanje koncepta razvoja pedagoške dejavnosti, sprejeti zakon o delu pedagogov, ki bi uredil njihov status (gre za vrsto vprašanj, ki bi jih moral rešiti zakon: program dela, vprašanje mentorstva, opravljanje strokovnega izpita, napredovanje v karieri itd.), ob pripravi zakonske regulative se je obvezno posvetovati s pedagoškimi teoretiki in praktiki, pedagogiko je treba razvijati zgolj kot integralno znanost o vzgoji, pri vseh spremembah vzgojno-izobraževalnega dela je treba vključevati pedagoge itd. Eden od najzanimivejših predlogov je bila pobuda za razpravo o možnosti vpeljave učnega predmeta Pedagogika kot izbirnega predmeta v posameznih srednjih šolah v Črni gori predvsem zaradi uveljavitve pedagogike, njenega pomena in koristi za učence, pa tudi zaradi intenzivnejšega reševanja problema zaposlovanja pedagogov (Vaspitanje i obrazovanje 2011, str. 14). Vendar je pobuda, da se pedagogi angažirajo pri poučevanju, doslej dobila podporo edino v obliki predloga ministrstva za pravosodje in človekove pravice. Ideja je bila, da bi lahko poleg psihologov in drugih učiteljev tudi pedagogi po ustreznem izpopolnjevanju (pri tem je bil vključen tudi Forum pedagogov Črne gore) v VIII. in IX. razredu osnovne šole ter I. in II. letniku gimnazije poučevali izbirni predmet Zdrav življenjski slog (Izveštaj o ostvarivanju plana ... 2012, str. 7). Pri tem predmetu se obravnavajo teme: preprečevanje nasilja, reproduktivno zdravje s seksualnim izobraževanjem in prevencija spolno prenosljivih bolezni, mentalno in emocionalno zdravje, izboljševanje medčloveških odnosov in komunikacija.

Študijski program Pedagogika na filozofski fakulteti v Nikšiću nima nikakršne konkurence, ker v Črni gori ni sorodnih ali podobnih strokovnih usmeritev oziroma programov, kot bi lahko bila andragogika, specialna pedagogika itd. Zelo verjetno je, da bo ta program tudi dolgo ostal edini, predvsem zaradi aktualnih uradnih ocen potreb v sistemu vzgoje in izobraževanja, stanja na trgu dela, pa tudi nezainteresiranosti zasebnih univerz in fakultet (najverjetneje predvsem zaradi finančnih razlogov in nezmožnosti, da bi se študentom ponudila jasna slika in pomoč pri za-

poslovanju). Ocene o pomanjkanju pedagoškega kadra ob ustanavljanju študijskega programa Pedagogika (Izveštaj Matične komisije... 2004, str. 4) so se pokazale kot nerealne predvsem zaradi zakonskih rešitev, ki ovirajo zaposlovanje (Pravilnik o normativima ... 2010, str. 44–45), ter so vodile celo do hiperprodukcije diplomiranih pedagogov. To, kar ostaja naša naloga in največji izziv, bo vse pomembnejša vloga informiranja in pridobivanja srednješolcev za študij pedagogike, pa tudi konkretna pomoč pri njihovem zaposlovanju.

Samoevalvacija študijskih programov iz leta 2012 (Samovrednovanje ... 2012, str. 43–44) je pokazala najpomembnejše slabosti, prednosti in potencialne študijskega programa Pedagogika. Nekateri od dolgotrajnih problemov v izvajanju študijskega programa so: premajhna prepoznavnost prednosti študijskega modela, pomanjkanje sredstev za razvoj profesionalnih kompetenc predavateljev, preveč poudarjena tehnokratizacija načina in pravil študija, ki večinoma ne ustrezajo potrebam izvedbe pedagoškega procesa, komunikaciji s študenti in način ocenjevanja njihovih dosežkov, pomanjkljiva vpisna politika, ki bi lahko ogrozila kakovost pedagoškega procesa, kar bi lahko vplivalo tudi na kakovost bodočih diplomiranih pedagogov, to pa bi imelo negativne posledice tudi za privlačnost študijskega programa v visokošolskih krogih in še posebej pri srednješolski populaciji – potencialnih študentih pedagogike itd. Program ima tudi številne prednosti, npr. kakovosten študijski predmetnik, ki je usklajen s potrebami izobraževalnega sistema v Črni gori in sodobnimi težnjami razvoja vzgoje in izobraževanja v Evropski uniji; ustrezne prostorske razmere za delo in izvedbo pedagoškega procesa; vključevanje mladih sodelavcev je pripomoglo k uvedbi modernih učnih pristopov in komunikacije s študenti; razvoj specialističnih, magistrskih in doktorskih programov je močno prispeval k znanstveni podkrepitevi študija in omogoča krepitev sodelovanja s sorodnimi študijskimi programi v državah iz regije; sodelovanje v številnih mednarodnih projektih itd. Nekateri ugodni okoliščine ustvarjajo možnosti za nadaljnji razvoj: razvoj in večanje števila predšolskih ustanov, s tem pa tudi naraščanje potreb po diplomiranih pedagogih; vstopanje zasebnih institucij, ki skrbijo za otroke, v redni oziroma državni sistem vzgoje in izobraževanja – posledica bo potreba po osnovnem in specialističnem izobraževanju pedagogov; uvajanje standardov kakovosti v celoten vzgojno-izobraževalni sistem Črne gore – posledica bo večja potreba po strokovnem izpopolnjevanju zaposlenih pedagogov, kar odpira nove možnosti za sodelovanje študijskega programa; s pridobitvijo statusa Črne gore kot kandidatke za vstop v Evropsko unijo se odpirajo številne možnosti prijav na projekte, usmerjene v prenovi kurikula, razvoj novih predmetnikov in predavateljskih ter pedagoških kompetenc učiteljev itd. (prim.: Samovrednovanje po študijskim ... 2012, str. 43–44).

V Črni gori je obravnavo, zastopanost, vsebino in razvoj pedagogike vedno močno opredeljeval družbenopolitični kontekst. Razpad socialistično usmerjene Jugoslavije je pripeljal tudi do sprememb v pogledu na dezideologizacijo pedagogike. Ob tem se Črna gora ni več zanašala na to, da bo pedagoški kader dobila z univerz v okolici, in je ustanovila študijski program Pedagogika na Univerzi Črne gore. Čeprav je bila pedagogika kot znanstvena in akademska disciplina v Črni gori od zdavnaj utemeljena na nemški tradiciji in konceptu (Delibašić 2009, str. 252,

270, 308), je ta pristop v zadnjem času začel slabeti – bolj se je začela usmerjati k strategijam in konceptom, ki so aktualni v številnih državah Evropske unije in so prevladujoče koncipirani po modelu anglosaških pedagoških znanosti. Vpliv tega koncepta je mogoče prepoznati tako v učnih načrtih kot v študijskem gradivu, ki se uporablja v študijskem programu Pedagogika, to pa posredno podpirajo tudi kriteriji za izvolitev v višji znanstveni naziv (Mjerila za izbor ... 2004), saj je najpomembnejši habilitacijski kriterij objavljanje del v publikacijah iz baz Web of Science – Thomson Reuters (pri tem samo SSCI in A&HCI) – tako se je pedagogika v Črni gori začela preusmerjati iz nemškega v anglosaški jezikovni in kulturni prostor. Očiten je torej trend in spodbujanje sprememb, ki se gibljejo od izvorno nemškega koncepta pedagogike kot enotne znanosti o vzgoji in izobraževanju k bolj ali manj posredno spodbujenemu nevarnemu transformiranju v konglomerat znanosti o vzgoji in dezintegraciji pedagogike. Pomembno je poudariti, da dela, objavljena v uglednih publikacijah iz navedenih baz, izkazujejo in zagotavljajo kakovost avtorja, toda celoten koncept takšnega najpomembnejšega kriterija za habilitacije močno prispeva k temu, da je učno osebje prisiljeno osrediniti se na ta cilj in se zaradi tega redkeje ukvarja s problemi, ki niso tako privlačni za te revije, pisanjem učbenikov itd.

Mlademu študijskemu programu Pedagogika je uspelo v zelo kratkem času v celoti oblikovati domač strokovni kader, okrepiti sodelovanje v regiji in širše, ustanoviti inštitut za pedagoško raziskovanje ter se skozi številne mednarodne projekte in aktivnosti vse bolj uveljaviti tudi kot potencialno pomembna opora in nosilec reform v vzgojno-izobraževalnem sistemu Črne gore. Kljub temu so pred njim številne dileme in izzivi, med drugim povezani z aktualnim procesom integracije in sistematizacije na univerzi, ki bi lahko močno vplivali na status in perspektive razvoja študijskega programa in same pedagogike v Črni gori. Toda če gledamo študijski program Pedagogika neodvisno od okoliščin, ima potencial, težnjo po napredku ter vse večjih in raznovrstnejših dosežkih. Številni so razlogi za obstanek programa in dovolj je prostora za njegov razvoj, prva pomembnejša priložnost za to pa bo reakreditacija celotne Univerze Črne gore leta 2017.

Prevedel: dr. Edvard Protner

Literatura in viri

- Akcioni plan za unapređivanje zapošljavanja mladih za 2014. godinu.* (2013). Podgorica: Ministarstvo održivog razvoja i turizma Vlade Crne Gore.
- Arhiv Fakulteta likovnih umjetnosti.* Cetinje: Fakultet likovnih umjetnosti.
- Arhiv Fakulteta za sport i fizičko vaspitanje.* Nikšić: Fakultet za sport i fizičko vaspitanje.
- Arhiv Prirodno-matematičkog fakulteta.* Podgorica: Prirodno-matematički fakultet.
- Arhiv Studenstke službe Filozofskog fakulteta.* Nikšić: Filozofski fakultet u Nikšiću.
- Backović, S. (ur.) (2001). *Knjiga promjena.* Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.
- Čubrović, P. (1922). *Osnovi pedagogije.* Beograd: Kajmakčalan.
- Delećić, Z. (2002). *Učiteljska škola u Beranama 1919-1929.* Kosovska Mitrovica: Ofset pres.

- Delibašić, R. (1980). *Razvoj školstva i pedagoške misli u Crnoj Gori*. Titograd: Republički zavod za unapređivanje školstva.
- Delibašić, R. (2003). *Filozofski fakultet u Nikšiću*. Nikšić: Filozofski fakultet Nikšić.
- Delibašić, R. (2009). *Istorija pedagoške misli u Crnoj Gori*. Podgorica: CID.
- Dopuna diplome za studente stepena BA studija* (2015). Nikšić: Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore.
- Dopuna diplome za studente stepena Spec. Art studija* (2015). Nikšić: Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore.
- Izveštaj o ostvarivanju plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2008-2012*. (2012). Podgorica: Ministarstvo pravde i ljudskih prava Vlade Crne Gore.
- Izveštaj Matične komisije za obavljanje pripremni radnji za početak rada Studijskog programa pedagogija na Filozofskom fakultetu u Nikšiću*. (2004). Nikšić: Filozofski fakultet u Nikšiću.
- Jelnicki, K. (1899). *Istorija pedagogije*. S ruskog preveo i dopunio Ž. Dragović. Cetinje: K.C. državna štamparija.
- Jovičević, A. (1901). *Domaće njegovanje i vaspitanje djece u Crnoj Gori*. Cetinje: K.C. državna štamparija.
- Kostić, M. (1876). *Škole u Crnoj Gori od najranijih vremena do današnjeg doba*. Pančevo.
- Martinović, D. in Marković, M. (1982). *Crnogorski udžbenici 1836-1981*. Titograd: Republički zavod za unapređivanje školstva.
- Marković, F. (1932). *Savremeni nastavni metodi*. Cetinje: Knjižara Lovćen.
- Marković, F. (1933). *Dom i škola*. Cetinje: Štamparija Napredak.
- Medveš, Z. (2015). Socialist pedagogy: Caught between the myth of the fairness of the unified school and cultural hegemony. *Sodobna pedagogika*, 66/132, št. 2, str. 14–41.
- Miovska-Spaseva, S. (2015). Achievements and contradictions in the development of schooling and pedagogy in socialist Macedonia (1945-1990). *Sodobna pedagogika*, 66/132, št. 2, str. 114–128.
- Mjerila za izbor u akademska i naučna zvanja*. (2004). Podgorica: Univerzitet Crne Gore. Dostopno na: http://www.ucg.ac.me/fajlovi/mjerila%20akademska_zvanja.pdf.
- Nastavni kadar – biografije* (2015). Dostopno na: <http://www.ff.ucg.ac.me/12Pedagogija/01os.htm> (pridobljeno 1. 10. 2015).
- Nastavni plan i program Studijskog programa za obrazovanje učitelja* (2015). Dostopno na: from: http://www.nastava.ucg.ac.me/ucg/index.php/StudijskiProgram/view?org_jedinica_id=19&sp_id=16&smjer_id=0&podsmjer_id=0 (pridobljeno 1. 10. 2015).
- Nastavni plan i program Studijskog programa za psihologiju* (2015). Dostopno na: http://www.nastava.ucg.ac.me/ucg/index.php/StudijskiProgram/view?org_jedinica_id=19&sp_id=20&smjer_id=0&podsmjer_id=0 (pridobljeno 1. 10. 2015).
- Nastavni plan i program za Bogoslovsko-učiteljsku školu i knjaževsku crnogorsku državnu gimnaziju u godini 1890/1. (1890). *Prosvjeta*, 11/12, št. 2, str. 269–289.
- Nastavni plan i program za Djevojački institut "Carice Marije" na Cetinju*. (1907). Cetinje.
- Nastavni plan i program za Učiteljsku školu*. (1962). Titograd: Zavod za unapređivanje školstva Crne Gore.
- Nastavni plan iz Koncepta razvoja Nastavničkog fakulteta*. (1979). Nikšić: Nastavnički fakultet Univerziteta Crne Gore.

- Odluka o određivanju matičnosti organizacionih jedinica Univerziteta Crne Gore* (2015). Podgorica: Senat Univerziteta Crne Gore.
- Odluka o osnivanju Instituta za pedagoška istraživanja* (2009). Nikšić: Filozofski fakultet u Nikšiću.
- Pejović, Đ. (1971). *Razvitak prosvjete i kulture u Crnoj Gori 1852-1916*. Cetinje: Obod.
- Pravilnik o normativima i standardima za sticanje sredstava iz javnih prihoda za ustanove koje realizuju javno važeće obrazovne programe. (2010). *Službeni list Crne Gore*, št. 66, str. 44–45.
- Pravilnik o polaganju stručnog ispita nastavnika. (2003). *Službeni list Republike Crne Gore*, št. 67, str. 21–26.
- Pravilnik o sadržaju i obliku diplome i dopune diplome (supplement), vođenju matične knjige studenata, evidencije i sadržaju javnih isprava koje izdaje Univerzitet i ustanove visokog obrazovanja (2007). *Službeni list RCG*, št. 9, str. 1–30.
- Pravilnik o uslovima, kriterijumima i postupku upisa na osnovne studije Univerziteta Crne Gore*. (2015). Podgorica: Univerzitet Crne Gore.
- Pravila o ustrojstvu Bogoslovsko-učiteljske škole na Cetinju*. (1887). Cetinje: Bogoslovsko-učiteljska škola.
- Pravila doktorskih studija*. (2015). Podgorica: Univerzitet Crne Gore.
- Pravila studiranja na postdiplomskim studijama*. (2015). Podgorica: Univerzitet Crne Gore.
- Protner, E., Medveš, Z., Batinić, Š., Miovska Spaseva, S., Radeka, I., Spasenović, V., Šušnjara, S., Zorić, V., Vujisić Živković, N. (2012). The Development of Teacher Training in the States of Former Yugoslavia. V: H. Németh in E. Skiera (ur.) *Lehrerbildung in Europa – Geschichte, Struktur und Reform*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang International Academic Publishers, str. 239–267.
- Protner, E., Medveš, Z., Batinić, Š., Miovska Spaseva, S., Spasenović, V., Šušnjara, S., Zorić, V., Vujisić Živković, N. (2014). Bologna reform of subject teacher education in the newly founded states in the territory of the former Yugoslavia. *Journal of the Institute for Educational Research*, 46, št. 1, str. 7–28.
- Radeka, I. in Batinić, Š. (2015). Pedagogy and school system in Croatia between the end of World War II and the end of 1950s. *Sodobna pedagogika*, 66/132, št. 2, str. 42–63.
- Rovinski, P. A. (2000). *Djevojački institut "Carice Marije" na Cetinju*. Cetinje: Obod.
- Samovrednovanje po studijskim programima*. (2012). Nikšić: Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore.
- Starovlah, M. (1996). *Osnovna škola u Crnoj Gori 1944-1994*. Podgorica: Unireks.
- Starovlah, M. (1997). Kursevi i tečajevi kao oblik osposobljavanja učitelja. V: M. Brajović (ur.). *Učiteljska škola u Herceg Novom 1945-1948*. Cetinje: Obod, str. 30–35.
- Šuković, R. (1997). Učiteljska škola u Herceg Novom 1945-1948. V: M. Brajović (ur.). *Učiteljska škola u Herceg Novom 1945-1948*. Cetinje: Obod, str. 45–65.
- Šuković, R. (2003). *Obrazovanje nastavnika u Crnoj Gori (1947-1977)*. Nikšić: Filozofski fakultet u Nikšiću.
- Šušnjara, S. (2015). Development of school systems and pedagogy in Bosnia and Herzegovina from the period after World War II to the 1970s. *Sodobna pedagogika*, 66/132, št. 2, str. 78–94.
- Vaspitanje i obrazovanje*. (2011). Št. 4. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore.

- Vujusić-Živković, N. (2015). Constitutive discontinuity. Education and pedagogy in the socialist Serbia (1945–1990). *Sodobna pedagogika*, 66/132, št. 2, str. 64–77.
- Vuković, R. (1985). *Napredni učiteljski pokret u Crnoj Gori između dva rata (1918-1941)*. Titograd: Republički zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja.
- Zakon o visokom obrazovanju (2003). *Službeni list RCG*, št. 60, str. 1–31.
- Zorić, V. (2013). The development of primary school teachers education in Montenegro. *History of Education & Childrens Literature*, 8, št. 1, str. 107–129.
- Zorić, V. (2015a). Vývoj vzdělávání učitelů nižších škol v Černé Hoře v letech 1862-1914. V: T. Kasper, M. Pánková, (ur.). *Učitel ve střední a jihovýchodní Evropě*. Praha: The Academia - Publishing House of the Academy of Sciences of the Czech Republic & Národní pedagogické museum a knihovna J.A. Komenského, str. 259–269.
- Zorić, V. (2015b). Educational Policy in socialist Montenegro. *Sodobna pedagogika*, 66/132, št. 2, str. 96–112.

